

Sammalen keruu ja käyttö

Aki Sulonen

Sammal lienee tutuimpia rakennusmateriaaleja, mutta sen käyttö on unohtunut yllättävän nopeasti. Sammalella on kuitenkin paljon hyviä ominaisuuksia, joiden vuoksi se puolustaa paikkaansa nykyrakentamisessakin. Lamasalvostekniikassa oikeanlainen sammal toimii kuin puu itse: lämpöä eristäen mutta hengittäen puun lailla. Hirsien välissä sammal puristuu tiiviiksi, mutta oikein asennettuna se ei menetä kosteudenkuljetuskykyään.

Sammalet asetettiin hirren selkään ”niin kuin rukkaset kuivumaan” (Juhani Vuorinen, Hämeenkyrö). Poikittain hirren päälle sijoitetut sammalet makasivat valmiiksi salvotun hirren selässä runsaana ja reilusti ylileveänä kerroksena, niin että seuraavan hirren varattu ”huuli” puri poikki suurimman osan ylimääräisistä sammalista siinä vaiheessa, kun hirsistä vaarnattiin eli kiinnitettiin yhteen puutapeilla. Loput roikkumaan jääneet sammalet leikattiin poikki terävällä kirveellä tai puukolla. Sammalta tuli olla niin paljon, ettei salvosta tarvinnut tuoreeltaan tiivistää. Tiivistäminen tehtiin salvoksen painuttua, ennen ulkovuorausta.

Sammalet kerättiin aikaisin keväällä tai myöhäiskesällä, jolloin ne olivat sitkeimmillään ja tuoreen, talvella kaadetun puun kanssa heti käyttövalmiita. Parhaita sammalia saatiin varjoisilta, viileiltä kangasmailta ja suometsistä, joissa kasvoi kerrossammalia. Tunnetuin on seinäsammal (*Pleurozium schreberi*), jonka tunnistaa punertavasta varresta, joskin parasta oli seinäsammalen ja metsäkerrossammalen (*Hylocomium splendens*) yhteenkasvanut sekoitus. Näille sammalille on annettu niiden tyyppillisten esiintymispaikkojen mukaan suomenkieliset nimet mustikkaseinäsammal ja puolukkaseinäsammal. Kerääminen oli usein lasten työtä. Heille annettiin ohjeeksi ottaa niin pitkiä sammalia kuin mahdollista. Sammalet piti ”leikata sormilla, hatullinen kerrallaan” varoen katkomasta sammalvarsia. Sammaljuuret piti riipiä pois. Ohjeet olivat samat silloin, kun haettiin suolta rahkasammalta rakennusten eristeeksi ja eläinten kuivikkeeksi tai rehuksi.

Kun sammalta käytetään eristeenä, sen on oltava kuivan nihkeää, eikä siinä saa olla mukana juurakkoa. Juurakossa on voimakkaita lahottajasieniä; niitä ei ole terveessä sammalkasvustossa, joka on luonnostaan lähes steriiliä.

Kaikki sammallajit käyvät rakennusten eristämiseen, mutta seinä- ja metsäkerrossammalet ovat kuivanakin riittävän sitkeitä ja pysyvät koossa myös kuivuttuaan, kun esimerkiksi rahkasammal

haurastuu ja murenee aikain kuluessa. Samoin käy osalle karhunsammallehtiä, vaikka sen varret ovatkin erityisen sitkeitä. Hyvin kuivattu rahkasammal on erinomaista täytettäessä painuneita lattiaeristeitä seinänvierustoilla ja monin muin tavoin lisäeristämässä.

Sammalen keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa ja varmuus lajintuntemuksesta. Suomessa on monia uhanalaisia sammallajeja, joita ei pitäisi kerätä. Suosittelen eväsreppuun Jouko Rikkisen teosta *Jäkälät ja sammalet Suomen luonnossa*. Seinäsammalet ovat maassamme yleisiä, ja parhaassa tapauksessa valtalajeja keräämällä voi vapauttaa elintilaa uhanalaisille lajeille. Rakennuksen painumisen jälkeen tilkitsemiseen on parasta käyttää – kuten ennenkin – pellavarivettä. Se taas on taito-, ei voimalaji.